

Nr 158.

Godkänd av första kammaren den 23 april 1940.

Godkänd av andra kammaren den 23 april 1940.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om utredning rörande höjd pensionsålder för statsanställda m. fl.

(Bankoutskottets utlåtande nr 19.)

Till Konungen.

I två likalydande motioner, I : 75 och II : 134, har hemställts, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville åt 1938 års pensionsakkunniga uppdraga att skyndsamt utreda frågan om höjd pensionsålder för statsanställda och vissa med dem likställda grupper av befattningshavare samt till nästa års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Vidare har i två ävenledes likalydande motioner, I: 113 och II: 179, hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte verkställa en omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill omprövningen må föranleda.

Föreliggande förslag till utredning av frågan om höjning av pensionsåldern för statsanställda m. fl. motiveras huvudsakligen därmed, att de förhållanden, som rådde vid genomförandet år 1934 av en allmän sänkning av pensionsåldrarna, numera så väsentligt ändrats, att en omprövning av hithörande spörsmål vore påkallad. I motionerna framhålles, att 1934 års beslut fattades under intryck av en då rådande stark ungdomsarbetslöshet, som ansågs sammanhänga med den starka ökning av de arbetsföra åldrarna inom befolkningen, vilken ägt rum under de senaste årtiondena och som i samband med en förskjutning av åldersfördelningen kunde emotes även under de närmaste decennierna. Ur sociala synpunkter hade det då framstått såsom önskvärt att ernå en tidigare avkoppling av de äldsta åldersgrupperna i syfte att därigenom bereda ökade försörjningsmöjligheter för den yngre arbetskraften. Förhållandena ha emellertid, framhålla motionärerna, utvecklats i en annan riktning än man år 1934 kunde förutse. En tendens till minskning av de yngre årsklasserna har redan börjat göra sig märkbar. Ungdomsarbetslösheten har praktiskt taget försvunnit och i stället efterträts av brist på yngre arbetskraft. Samtidigt försiggår en ökning av antalet åldringar, vilken kan förutses komma att starkt stegra försörjningsbördan för de produktiva åldersgrupperna. Med hänsyn härtill och då vidare de nuvarande utomordentliga förhållandena kräva en anspänning av nationens alla krafter, måste enligt motionärernas mening åtgärder vidtagas för att utnyttja den äldre, partiellt arbetsföra arbetskraften. Särskilt ur statsfinansiell synpunkt är det av vikt, att de möjligheter till avsevärda besparingar tillvaratagas, som på pensionsväsendets område stå att vinna genom att de anställda bibehållas i tjänst till högre ålder

än för närvarande. Med hänsyn till vårt folks ökade vitalitet även vid högre åldrar synes detta kunna ske utan att effektiviteten i statsverksamheten behöver eftersättas. På i huvudsak nu angivna skäl förorda motionärerna, att frågan om en höjning av pensionsåldrarna snarast göres till föremål för utredning genom Kungl. Maj:ts försorg.

För egen del vill riksdagen framhålla följande. Då de nuvarande pensionsåldrarna för de statsanställda fastställdes år 1934, skedde detta efter en ingående omprövning av Kungl. Maj:ts förslag från bankoutskottets och riksdagens sida. Huruvida det då fattade beslutet på lång sikt var det ur alla synpunkter bästa, är enligt riksdagens förmenande ännu för tidigt att avgöra. I varje fall lärer man näppeligen med stöd av erfarenheterna rörande befolkningsutvecklingen under de senare åren kunna med fog göra gällande, att beslutet byggde på ett tillfälligt konjunkturförhållande och därför utgick från felaktiga förutsättningar. I själva verket befinna vi oss allttjämt i samma utvecklingsskede av befolkningsfördelningen, som utgjorde bakgrunden till de överväganden, vilka år 1934 i väsentlig mån föranledde sänkningen av pensionsåldern, särskilt för de lägre befattningarna. Enligt riksdagens mening bör man icke draga alltför vittgående slutsatser av det nuvarande läget, vilket i hög grad präglas av extraordinära förhållanden. Redan med hänsyn till ovissheten, hur arbetsmarknaden kan komma att gestalta sig under mera normala förhållanden, måste riksdagen ställa sig betänksam till den i motionerna framförda tanken på en generell höjning av pensionsåldrarna för de statsanställda.

I detta sammanhang må emellertid erinras, att 1934 års beslut om sänkning av pensionsåldrarna motiverades icke blott av sociala hänsyn utan även av kravet på ökad effektivitet i statsförvaltningen. I sistnämnda avseende framhölls, att den fortskridande rationaliseringen av statsverksamheten numera oftast torde ställa större krav på befattningshavarnas kroppsliga och andliga vigör än vad fallet varit under tidigare rådande förhållanden. Detta uttalande har under de gångna åren ingalunda förlorat sin giltighet utan förtjänar allttjämt beaktande. 1938 års pensionssakkunniga hava i ett den 27 februari 1940 avgivet utlåtande påvisat, hurusom ur effektivitetssynpunkt en generell höjning av pensionsåldrarna särskilt beträffande tjänstemän i de högre lönegraderna skulle för statens vidkommande kunna medföra olägenheter därigenom, att staten nödgades i sin tjänst bibehålla även mindre arbetsdugliga befattningshavare. Enligt riksdagens mening bör frågan om en höjning av pensionsåldrarna icke upptagas till övervägande, förrän en längre tids erfarenhet vunnits rörande verkningarna i olika avseenden av 1934 års reform. Det synes desto mer önskvärt att härutinnan intaga en avvaktande ståndpunkt som de sänkta pensionsåldrarna på grund av vissa övergångsbestämmelser ännu ej börjat tillämpas i full utsträckning. Härtill kommer, att alltför ofta återkommande ändringar av pensionsåldrarna böra undvikas. Av det anförda framgår, att riksdagen för sin del icke är beredd att fatta beslut om ens åtgärder av den förberedande art, som en utredning om pensionsåldrarnas höjning utgör. Med hänsyn härtill har riksdagen icke biträtt motionärernas förslag om riksdagskrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

Den ståndpunkt, riksdagen sålunda intager till frågan om en generell höjning av pensionsåldrarna, bör emellertid icke föranleda, att det väckta spörsmålet om ett utnyttjande i ökad omfattning av äldre statstjänstemäns arbetskraft undanskjutes. I anslutning till vad 1938 års pensionssakkunniga yttrat anser riksdagen en lämplig lösning härvidlag vara, att tjänstedugliga befattningshavare medgivas kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde. Härigenom möjliggöres en smidig anpassning efter det förändrade tidsläget

utan att statsmakterna fördenskull behöva binda sig för en höjning av pensionsåldrarna, som måhända framdeles kan komma att visa sig förhastad. Enligt gällande föreskrifter har den myndighet, som åger att från tjänsten avskeda, befogenhet att medgiva anstånd med avskedet, därest och så länge befattningshavaren prövas kunna på tillfredsställande sätt gagna det allmänna, dock icke i något fall längre tid än sammanlagt två år. Såsom pensionssakkunniga framhållit, har enligt särskilda direktiv till myndigheterna möjligheten att medgiva anstånd med avsked hittills begagnats med stor varsamhet, ehuru undantag från denna regel i vissa fall — t. ex. i fråga om i statens tjänst anställd sjuksköterskepersonal — befunnits påkallade. Möjligheten att bevilja anstånd med avsked synes kunna utnyttjas såsom en provisorisk åtgärd för att under nuvarande läge tillförsäkra staten erforderlig arbetskraft och samtidigt nedbringa statsutgifterna. Härvid böra emellertid statsnyttans synpunkter vara avgörande och sålunda anstånd med avsked medgivnas endast i den mån vederbörande prövas kunna effektivt fullgöra sina arbetsuppgifter.

Möjligheten att medgiva anstånd med avsked ur tjänst är såsom nyss erinrats begränsad till högst två år. Denna anståndstid torde i vissa fall särskilt för personal med låg pensionsålder kunna visa sig vara väl knapp. En förlängning av nämnda tid till förslagvis tre år synes riksdagen fördenskull böra övervägas. Härför erfordras emellertid vissa ändringar i pensionsförfattningarna. Riksdagen anser det vara lämpligt, att här berörda spörsmål tages under omprövning i samband med den revision av gällande lagstiftning om statstjänstemännens pensionsförhållanden som 1938 års pensionssakkunniga hava att verkställa.

Åberopande det anförda får riksdagen *dels* uttala sig för en vidgad tillämpning av bestämmelserna om anstånd med avsked ur tjänst efter uppnådd pensionsålder i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen ovan förordat, *dels ock* anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville ej mindre uppdraga åt 1938 års pensionssakkunniga att utreda frågan om en förlängning av gällande anståndstid för avsked ur tjänst vid uppnådd pensionsålder än även för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 23 april 1940.

Med undersätlig vördnad.
